

Галина Міхненко

викладач, м. Київ

Самоосвітня компетентність – невід’ємна складова професійної компетентності фахівця

Одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти в Україні визнано становлення системи безперервної освіти та навчання протягом усього життя. Саме тому проблема формування ініціативної і самостійної особистості, здатної постійно удосконалювати свою професійну майстерність і духовний особистісний рівень, є однією з найактуальніших у практиці вищих навчальних закладів.

В зв’язку зі зміною парадигми освіти і підсиленням акценту самоосвітньої діяльності, невід’ємною складовою професійної компетентності фахівця стає самоосвітня компетентність. За І. Зимньою під нею розуміють здатність учитися протягом життя як основу безперервного навчання в контексті як особистого професійного, так і соціального життя [2].

Самоосвітню компетентність також визначають: а) як сукупність взаємопов’язаних якостей особистості (знань, умінь, здібностей), що визначають ефективність самоосвіти; б) інтегративну характеристику особистості, що проявляється в її готовності і спроможності здійснювати ефективну самоосвітню діяльність в умовах постійно мінливих сучасних виробничих і освітніх процесів [4].

Самоосвітня компетентність є продуктом особистісно-професійного саморозвитку студентів і розглядається як фактор соціальної конкурентноздатності випускника, що підтримує на належному рівні спеціальні компетенції.

Визначаючи склад компетентності, І. Зимня виокремлює наступні компоненти: а) готовність до прояву компетентності (особистісний аспект), де готовність розглядається як мобілізація суб’єктних сил; б) володіння знаннями

змісту компетентності (когнітивний аспект); в) досвід прояву компетентності в різноманітних ситуаціях; с) відношення до змісту компетентності і об'єкту її застосування (ціннісно-смысловий аспект); д) емоційно-вольова регуляція процесу і результату прояву компетентності [3].

Дослідники по-різному визначають структуру самоосвітньої компетентності студентів в різних сферах професійної діяльності. Так, за І.Преображенською [6] структура даної компетентності студентів художньо-графічних спеціальностей включає: морально-смыслову направленість самоосвіти, базову предметну орієнтацію, методологічну культуру майбутнього фахівця, його комунікативний досвід, досвід орієнтації в інформаційному середовищі та практичного використання комп'ютера. Структуру самоосвітньої компетентності, спрямованої на здійснення самоосвітньої іншомовної діяльності, визначають відповідно до структури діяльності; вона включає в себе: мотиваційну компетенцію (вміння самомотивації, самооцінки і самоконтролю пізнавальної діяльності); методичну компетенцію (вміння організації і регулювання самоосвітньої діяльності, знання прийомів самостійної роботи); комунікативну компетенцію (мовні навички і вміння); професійно-ситуативну компетенцію (вміння застосовувати результати самоосвітньої діяльності в конкретних ситуаціях професійної діяльності).

Російський дослідник І. Медведєв вказує на те, що самоосвітня компетенція має свої власні компоненти, що виражають її сутність, а саме: 1) набуті знання і вміння, передбачені навчальними програмами, та знання і вміння самоосвітньої діяльності, тобто прийоми, способи самоосвіти та використання їх на практиці («обученность самообразованию»); 2) сукупність індивідуальних якостей особистості, що забезпечують формування мотиваційного, операційного, вольового, оціночного компонентів самоосвітньої діяльності («обучаемость самообразованию»); 3) досвід самоосвітньої діяльності, який використовується під час опису самоосвіти в якості його результату [4].

Як бачимо, зміст процесу формування самоосвітньої компетентності спрямований на поглиблення і систематизацію знань про самоосвітню діяльність як систему, на вдосконалення професійних вмінь (діагностичних, аналітичних, організаторських тощо), необхідних для її здійснення, при чому важлива роль відводиться індивідуальному і колективному проектуванню в сфері майбутньої професійної діяльності.

Однак, не зважаючи на зростаючу долю (до 40-60 %) самостійної роботи в загальному змісті професійної освіти, в навчальних програмах, в більшості випадків, не передбачається завдань з цілеспрямованої підготовки студентів до самоосвітньої діяльності. Спостерігаємо, що більшість студентів використовує відведений до самостійної діяльності час не за призначенням, має низьку культуру самоорганізації, самодисципліни.

В навчанні техніці самоосвітньої діяльності особлива роль має відводитись навчальним стратегіям, під якими розуміють свідомі плани з метою подолання труднощів в навчальній діяльності або максимально ефективно її здійснення. В цілому стратегії спрямовані на перехід від «парадигми викладання» до «парадигми навчання», де межі можливого визначає навчання студента і його успіхи.

В класифікації стратегій виділяють стратегії формування нових знань і здібностей, загально навчальні стратегії (наприклад, організаційні, мотиваційні, стратегії моніторингу розуміння тощо), галузеві стратегії (наприклад, в системі вивчення іноземної мови - стратегії запам'ятовування, когнітивні, компенсаторні, метакогнітивні, соціальні, афективні).

У процесі формування навичок самоосвітньої компетентності особливу роль відіграють стратегії критичного навчання, проектного навчання, стратегії навчання плануванню кар'єри (learning succession planning), стратегії самокерованого навчання (self-directed learning).

Найбільш обґрунтовано теорія самокерованого навчання представлена в моделі Р. Бояциса, згідно якої процес самокерованого навчання включає в себе етапи, пов'язані з розривом між бажаним і дійсним. Такий тип навчання носить

циклічний характер. Його етапи не вкладаються в упорядковану схему, а розгортаються в певній послідовності, причому кожний вимагає певних витрат часу і сил. В результаті тренувань нові звички поступово стають рисами особистості. Для організації самокерованого навчання важливо задіяти самосвідомість, самооцінку, самоконтроль, такі якості, як впевненість в собі, ініціативність, оптимізм. Головна ідея стратегії – студенти беруть на себе відповідальність за своє навчання, завдання ж викладача – формувати у них вміння вчитися самостійно.

На сьогоднішньому етапі змін стратегічних цілей освіти, перестановки акценту зі знань спеціаліста на його особистісні якості, що постають водночас і як ціль, і як засіб його підготовки до майбутньої професійної діяльності, самоосвітня компетентність виступає базовим компонентом особистості випускника вищого навчального закладу. Отже, формування самоосвітньої компетентності стає надзвичайно актуальним і вимагає теоретичного переосмислення і практичного вирішення завдань оволодіння навичками цілеспрямованої самоосвітньої діяльності.

Література:

1. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2009.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетентности – новая парадигма результата образования //Высшее образование. – 2003. – № 5. – С. 34-42
3. Зимняя И.А. Компетентный поход. Казково его место в системе подходов к проблемам образования? //Высшее образование. – 2006. – № 8.
4. Медведев И. Ф. Прогнозирование самообразования на основе компетентного подхода к учебному процессу в высшей школе // Компетентностно-деятельностный подход в современной системе образования /материалы Международной научно-практической конференции 19-23 августа 2010г. – Горно-Алтайск:РМНКО,2010. – С. 237-241
5. Образовательные стратегии и технологии обучения при реализации компетентностного подхода в педагогическом образовании с учетом гуманитарных технологий: Методические рекомендации. — СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2008. — 108 с.
6. Преображенская Ирина Николаевна. Формирование самообразовательной компетентности студентов художественно-графических специальностей: на материале дисциплин информационного цикла: диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.08 / [Волгогр. гос. пед. ун-т].- Воронеж, 2008.- 205 с.: ил. РГБ ОД, 61 08-13/476